

GAZETA TRANSILVANIEI.

Gazet'a ese de 2 ori: Mercuria si Duminec'a, F6i'a, candu concedu ajutoriele. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl. pe 1/4 3 fl. v. a. Tieri esterne 16 fl. v. a. pe unu anu s6u 3 galbini mon. sunat6ria.

Brasiovu 3 Maiu 21 Aprile 1867.

Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie 6 cr. Tacs'a timbrala a 30 cr. de fiecare publicare.

MONARCHIA AUSTRIACA.

Transilvania.

Pentru articulu de fondu.

Fiindca nici centralismulu absolutistiu, nici absolutismulu mascatu prin constitutiune in Europa nicairi nu mai are viitoru, prin urmare nici la noi nu se mai p6te pastra, de aceea nerugamu, c6 drepturile de autonomi'a marelui Principatu alu Transilvaniei se fia sustienute si respeptate, prin urmare se i se redeschida si diet'a pre temeulu legii electorale din 1864. —

Articululu II transilvanu din an. 1848 s6u legea electorala transilvana provisoria aristocratica.

Fiindca contrarii nostrii politici la t6ta oca-siunea batu in pinteni pentru legalitatea dietei loru si isi batu jocu de diet'a marelui Principatu alu Transilvaniei deschisa in Iuliu 1863 si continuata in 1864 pe temeulu unei legi electorale octroate, apoi inse indata si primito de buna voia prin dieta, — asi6 dati se mai ceretamu inca odata si noi val6rea acelei legi electorale, dupa carea deputatii de astadi ai Transilvaniei au fostu alesi pentru diet'a Ungariei si au mersu acolo; se o facemu ac6sta cu sange rece, cu legile positive, adica chiaru cu armele loru in mana, pentruc6 cu atatu mai usioru se ne convingemu nu numai despre nedreptatea si neumanitatea, oi totnodata si denegalitatea si nulitatea acelei legi.

Pana in an. 1848 diet'a Transilvaniei se compunea pe temeulu legii electorale coprinse in artic. XI dietalu din an. 1791 si const6dupa impregiorari din 310 pana in 320 membrii. Noi amu avutu oca-siune de a ne ocupa mai adesea de acea lege electorala, din care precum scimu, esi6 unu monsturu de dieta, o bataie de jocu pentru libertate si egalitatea de drepturi. Asi6 este, acea lege electorala din 1791 era in sine si forte nedrepta, ea inse avea incai calitatile unei legi, pentruc6 la infiintarea ei se observasera si implinisera t6te formele cerute de legile tierii. Inca odata: acea lege era nedrepta, cr6 inse constitutiunala.

Din contra legea electorala transilvana din Iuniu 1848 a fostu nu numai forte nedrepta si asuprit6re pentru cateva clase de poporu ci totu odata si lipsita de formele recerute neaparatu prin legile fundamentale, prin urmare c6 lege din capulu localu nula si nimicu, 6ra apoi si de nu s'ar fi nascutu m6rta din pantecele mamei sale, adica a dietei revolutionarie, isi dete ea insasi lovitura de morte, pentruc6 indata a-lini'a prima a sa tiene curatu, cumca acea lege se aduce „numai pentru acelu singuru casu“, adica numai pentruc6 Transilvani'a se p6ta intra cu ajutoriulu acelei legi pentru atunci odata in diet'a Ungariei deschisa la 2 Iuliu 1848.

D6ca diet'a Transilvaniei deschisa in 29 Maiu 1848 ar fi disu: Spre a lua parte la diet'a Ungariei, s6u adica spre a ne sacrific6 autonomi'a tierii n6stre, se alegemu curatu dupa legea electorala boier6sca din an. 1791, — atunci legea era lege, de si barbara, 6ra purtarea dietei ar fi fostu inoai sincera. Acea dieta inse in locu de a fi sincera de si despotica, facia cu evenimentele de atunci imbrac6 masca de farisen, prochiama egalitatea de drepturi, 6ra in fapta o escesut6 intocma precum sta scrisu despre farisei si saduceii ca indeplinia legile lui Moise. Toti sarantocii, chiaru si orimalii scapati din temnitia numoi se fia avutu pielea de

cane*), remasera in posesiunea dreptulu electoralu fara nici unu censu. Toti mesterutii saracuti si peteciti dela orasie si orasiel6 carii s'aru fi aratatu s6u cu o proprietate de casa ori pamentiele in val6re de trei sutisi6re, s6u carii aru fi disu ca au venitu anulu de o sutisi6ra fiorini m. c. se facura alegatori fara altu censu. Acestea trei clase de 6meni favor6 firesce pe elementulu maghiaru. Locuitorii tierani din vreo 2500 sate d6ca nu platescu afara de darea capulu inca celu pucinu optu (8) fiorini dare direpta, nu potu fi alegatori. La altu locu si in altu timpu noi amu aratatu de repetite ori, ce ins6mna in Transilvani'a darea direpta de 8 fl. la locuitorii tierani. Aceeasi insemn6 la 1848 c6 se aiba cineva de ece. pamentu roditoru de clas'a I pentru semanatura 15 galete, 20 cara fenu, 4 vite mari de jugu, 2 vaci, 20-30 oi, cativa porci etc. Asta li candu pentru vite nu se platescu nici o contributiune, acei 8 fiorini se arunca mai totu pe pamentu, prin urmare economulu carele va plat6 8 fl. contributiune direpta (afara de orice crescaturi) trebuie se aiba o mosi6ra frumosica, adica cam in val6re de 1500 pana 2000 fl. v. a. impreuna cu locuitorii si cu alte avuturi, prin urmare de 5 pana si de 10 ori mai multu de catu nadragutii peteciti de pe la orasie si orasiel6 tical6se coperite cu sindile si cu paic. Sunt o multime de sate, pana si unele saseci, in care nu vei gasi nici unu locuitoru c6 se plat6sca cate 8 fl. v. a. contributiune direpta pe mosia. La aceste trebue se mai adaugi impregiorarea, ca mai nainte de alegeri sufletu de omu n'a ingrijitu a se convinge, d6ca jupanii dela orasie sunt in adeveru proprietari de cate o casciora macar pe la esitul strateloru, in suburbii s6u pe o colina undeva si d6ca acelea sunt scutite de datorii. Cu totulu altmintrea se purcese pe la sate, pentruce? din cauza ca acolo elementulu romanescu este predominantu.

6ca deci in ce modu majoritatea de alegatori se prelacu c6 prin o intorsetura de mana in minoritate; 6ca in ce modu natiunea roman6sca din Transilvani'a f6 respinsa in an. 1848 totu in selavi'a politica de mai nainte. In acelu momentu intieleginti'a natiunii romanesci'a si cunoscutu unde se afla poporul acesta. De atunci si pana in diu'a de astadi romanii n'au incetatu a respinge dela sine acelu artic. II din an. 1848, precum au respinsu totu ce s'a facutu prin diet'a de atunci, din cauza ca totulu era combinatu asi6, pentruc6 romanii se remana totu in sierbitute.

Inse la artic. II diu 1848 lipsescu si criteriile s6u notele caracteristice ale unei legi constitutiunale, prin urmare acelasi nu este lege; 6ca pentruc6.

In puterea artic. XI din 1791 si dupa t6ta pracs'a parlamentara a acestei tieri atatu propusetiunile si proieptele de lege ale cor6nei, catu si oricare altu proieptu de o insemnatate mai mare trebue se se dea mai anteu la o comisiune dietala, s6u precum se numescu dupa legile transilvane systematica deputatio spre a se pertracta si pregati c6 proieptu, 6ra intr'aceea deputatii era datori a impartasi proieptulu si cu tramitietorii loru spre a lua instructiuni noua.

Dupa artic. VII din 1791 potestatea de a aduce legi, ale schimba si ale esplica in modu autenticu pentru Transilvani'a este recunoscuta numai marelui principe in comunu cu diet'a. Mai incolo

Orice proieptu de lege primitu de dieta trebue se se supuna marelui principe mai anteu numai spre confirmare, carele apoi s6u ilu rei6pta, s6u ilu confirma intregu ori in parte, s6u

numai cevasi modificatu. Proieptulu ajunsu la dieta c6 confirmatu se ia din nou in deshatere pentru casulu candu cor6na ar voi 6resicare schimbati, in totu casulu inse se cite-sce din nou in faci'a dietei, se descrie din nou si se substerne acum a dou'a 6ra spre sanotionare. Acea sanctione se da de catra monarchu cu forme anumite, din care nu p6te lipsi nici unu conventu.

Dupace proieptulu descinde din nou si acum c6 lege subscrisa si sanctionata, apoi acelasi trebue se se publice atatu in faci'a dietei, catu si in ti6ra pre la t6te jurisdictiunile. Din acelu momentu acea lege intra in puterea si val6rea sa obligat6re pentru toti.

Din t6te aceste conditiuni ale unei legi constitutiunale transilvane la artic. II din 1848 nu s'a implinitu nici un'a, inse acea dieta revolutionaria nici ca a voit6 se le implinesca.

Diet'a revolutionaria din an. 1848 s'a deschisu prin br. Puchner in 29 Maiu pe temeulu celoru si epte propusetiuni s6u proiepte venite dela monarchulu spre pertractare si codificare. Acea dieta revolutionaria calcandu preste artic. XI din 1791 sari dreptu la propusetiunea 3 despre unione; dupa aceea delaturandule cu totulu, se apuc6 de favirea desu citatei legi electorale (artic. II) constat6re din 10 §§-i; mai incesi6 si artic. III despre gard'a natiunala in 9 §§-i; art. IV despre rebote si diecineli in 10 §§-i; art. V si VI totu in ac6sta cestiune si inca alti cinci articuli, toti in fug'a mare, adica t6te aceste facute gat'a, incalziate imbracate in d6ua septemani numerate dela prochiamaarea uniunii.

Aici nu se cuvina a uita, ca in an. 1848 calea ferata ajunsese numai pana la Czegl6d, prin urmare ca pana la Insbruck unde resiedea pe atunci monarchulu si indereptu la Clusiu se trecea cate d6ua septemani, 6ra telegrafi'a lipsea cu totulu. Inse ce se mai intemp6? Revolutionarii silira pe monarchulu, c6 se abdic6 de potestatea sa de a confirma si sanctiona legile si asi6 esi6 rescriptulu reg. Nr. 3210/1848 din 10 Iuniu contrasemnatu de br. Lazar Ap6r consil. si Em. Szentgy6rgyi secretariu dela canlari'a curtii transilvana, prin carele imperatulu Ferdinandu da palatinulu archiducee Iosifu potestatea de a confirma legile. Archiducele se si folosesce de oca-siune si — fara a mai cauta multu dupa forme, iute si confirma artic. II transilvanu prin decretu de dato Buda-Pest'a 19 Iuniu 1848 Nr. 357 praes.

Aici 6rasi se tuamu bine sam'a: Diet'a Transilvaniei deschisa in 29 Maiu s'a si inchisu prin rescriptulu regelui din 11 Iuniu 1848 Nr. curtii 2519, contrasemnati br. Lazar Ap6r si Carolu Cz6k, prin urmare totu ce s'a intemp6tatu dupa inchidere, s'a facutu in dosulu tierii, pe furis, prin cabala, intriga si revolutiune.

Totu de dato 11 Iuniu 1848 s'a confirmatu si uniunea Transilvaniei cu Ungari'a. Rescriptulu regescu scrisu intr'unu esemplariu, care coprindea sanctiunea s'a subscrisu numai in Iuliu alu aceluasi anu; inse nici acelu rescriptu, nici legea insasi nu s'au subsemnatu de regele in atatea esemplare tiparite cati era membrii dietei, dicasteriile si jurisdictiunile tierii, pentruc6 se se p6ta public6 in ti6ra si asedia pe la archive, precum se cere dupa legi. Ce e mai multu, ca in t6mn'a anului 1865 cerenduse c6 legea uniunii sanctionata se se puna pe m6s'a dietei din Clusiu, scutata fiindu prin t6te archivele nu o gasira nicairi, ci gasira numai rescriptulu de sanctiune.

Din ac6sta deductiune istorica fundata pe adeveru se recapitulamu urmat6rele.

Rescriptulu de sanctiunea uniunii a esitu mai tardiu decatu celu sunatoru pentru inchiderea dietei; prin urmare

*) Numerulu privilegiatiloru mari si mici in Transilvani'a se computa cam la 50 mii. —

